

ИQTISODIY TENGSIZLIK: DAVLATLAR VA JAMIYATLAR UCHUN YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR

G'ofurova Sarvinoz Azim qizi

TKTI yangiyer filiali iqtisodiyot fani o'qituvchisi

sarvinozorinboyeva558@gmail.com

Annotatsiya:

Ushbu maqolamni iqtisodiy tengsizlikning mohiyati, sabablari va oqibatlarini tahlil qilishga bag'ishladim. Iqtisodiy tengsizlikning ta'limga teng imkoniyatlarning yetishmasligi, texnologik rivojlanish, globalizatsiya va merosiy boylik kabi asosiy sabablarini atroflicha yoritishga harakat qildm. Shuningdek, iqtisodiy tengsizlikning ijtimoiy notinchlik, iqtisodiy o'sishning susayishi va siyosiy tizimga bo'lgan ishonchsizlik kabi oqibatlariga ham nazarga oldim.

Maqolamda iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish bo'yicha davlatlar va jamiyatlar uchun aniq chora-tadbirlar, jumladan, ta'lim sifatini oshirish, progressiv soliq siyosati, sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish va texnologik rivojlanishni boshqarish bo'yicha takliflarni ham ko'zdan kechirdm. Maqola so'ngida esa iqtisodiy tengsizlikning kamaytirilishi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni, balki ijtimoiy adolatni ham ta'minlashning muhim sharti ekanligini e'tiborga oldim.

Kirish

Iqtisodiy tengsizlik bugungi kunda dunyo bo'yicha eng dolzarb masalalardan biri bo'lib, u jamiyatlarning ijtimoiy adolat va barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Globalizatsiya, texnologik rivojlanish va iqtisodiy integratsiya jarayonlari davrida boylik va resurslarning taqsimlanishi orasida yuzaga kelgan farqlar ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikka tahdid solmoqda. Daromad va boylikning aholi qatlamlari o'rtasida nomutanosib taqsimlanishi, ayniqsa, past daromadli guruhlar uchun qiyinchiliklarga sabab bo'lmoqda. Bu muammo nafaqat iqtisodiy, balki siyosiy va

ijtimoiy tizimlarga ham ta'sir qiladi, bu esa keng qamrovli ijtimoiy islohotlar va davlat siyosatlarini talab qiladi.

Mazkur maqolada iqtisodiy tengsizlikning sabablari, uning jamiyat va iqtisodiyotga ta'siri, shuningdek, bu muammoni hal qilish uchun amalga oshirilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlar va istiqbollar tahlil etiladi. Iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish yo'lida samarali strategiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish global barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. Maqolada keltirilgan takliflar, davlatlarning iqtisodiy o'sish va adolatli jamiyat qurish maqsadlariga erishish yo'lida amalga oshiriladigan siyosatlarni shakllantirishga yordam beradi.

Iqtisodiy tengsizlik, birinchi navbatda, daromad va boylikning aholi qatlamlari o'rtasida nomutanosib taqsimlanishini anglatadi. Ushbu tengsizlik milliy va global miqyosda bir qator ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni keltirib chiqaradi. Bu muammo, o'z navbatida, jamiyatda ijtimoiy notinchlik, siyosiy ishonchsizlik va iqtisodiy o'sishning susayishiga olib keladi. Quyida iqtisodiy tengsizlikning asosiy sabablari, oqibatlari va yechimlari keltirilgan.

Iqtisodiy Tengsizlikning Sabablari

1. Ta'lim va Bilimga Ega Bo'lishdagi Farqlar

Ta'lim – iqtisodiy tengsizlikning muhim omillaridan biridir. Ta'limga teng imkoniyatlarning bo'lmasligi yuqori daromadli va past daromadli guruhlar o'rtasidagi tafovutni yanada oshiradi. Aholining ba'zi qatlamlari yuqori sifatli ta'lim olish imkoniga ega bo'lsa, boshqa qatlamlar bu imkoniyatlardan chetda qolmoqda. Natijada, ta'lim va malakali ishchilar ishlab chiqarish jarayonlarida ko'proq o'zlarini ko'rsata olishadi, bu esa yuqori daromadli ish o'rinlarining to'planishiga olib keladi.

2. Texnologik Rivojlanish

Yangi texnologiyalar va avtomatlashtirish jarayonlari mehnat bozorida ixtisoslashuvni kuchaytiradi. Yuqori malakali ishchilarga bo'lgan talab ortmoqda, ammo past malakali ishchilarga bo'lgan talab kamaymoqda. Natijada, past malakali ishchilarning daromadlari pasayadi, va bu ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi. Bunda,

texnologik rivojlanishning noto'g'ri boshqarilishi jamiyatda ko'plab ijtimoiy farqlarni keltirib chiqaradi.

3. Globalizatsiya

Globalizatsiya jarayonlari savdo va kapital oqimlarini kuchaytirgan bo'lsa-da, u ham iqtisodiy tengsizlikka olib keladi. Global savdo kompaniyalarining raqobatbardoshligi va ishlab chiqarishning chet elga ko'chirilishi, ba'zi mamlakatlarda aholi farovonligini oshirsa, boshqalarda esa, ayniqsa, kam ta'minlangan guruhlarda iqtisodiy zaiflikni keltirib chiqaradi. Shuningdek, mehnat bozori rivojlangan mamlakatlar va rivojlanayotgan mamlakatlar o'rtasida keskin tafovutlarga olib keladi.

4. Merosiy Boylik

Iqtisodiy tizimda mavjud bo'lgan boylikning avloddan-avlodga o'tishi boylarning mavqeyini mustahkamlaydi. Boylarni saqlab qolish uchun tizimlar mavjud bo'lsa, kambag'allar esa imkonsizlikka duchor bo'ladi. Meros bo'lib o'tadigan boylik farqlarga sabab bo'lib, ijtimoiy ko'priklarning shakllanishiga to'sqinlik qiladi.

Iqtisodiy Tengsizlikning Oqibatlari sifatida ko'plab olimlar quyidagi ijtimoiy holatlarni nazarda tutishadi:

1. Ijtimoiy Notinchlik

Iqtisodiy tengsizlik ijtimoiy notinchlik va ziddiyatlarni kuchaytiradi. Boylar va kambag'allar o'rtasidagi farqlar kengaygan sari, ijtimoiy o'zgarishlar va noroziliklar kuchayadi. Jamiyatdagi ba'zi guruhlar o'z taqdirini o'zgartirish imkoniyatiga ega bo'lsa, boshqa guruhlar iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlardan mahrum bo'ladi. Bu holat jamiyatda keng ko'lamli ziddiyatlar va beqarorlikni keltirib chiqaradi.

2. Iqtisodiy O'sishning Susayishi

Tengsizlikning ortishi iqtisodiy o'sishni susaytiradi. Kambag'allar va o'rtacha daromadli aholi qatlamlari xarid qilish qobiliyatining pasayishiga olib keladi. O'z navbatida, iste'mol talabi kamayib, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlari sekinlashadi. Bu iqtisodiy o'sishning pasayishiga sabab bo'ladi.

3. Siyosiy Tizimga Ishonchsizlik

Iqtisodiy tengsizlikning ko‘payishi siyosiy tizimga ishonchsizlikni kuchaytiradi. Boy qatlamlar va yirik kompaniyalar siyosiy jarayonlarda ko‘proq ta’sir ko‘rsatadilar, bu esa past daromadli guruhlarining siyosatga ishonchsizligini oshiradi. Siyosiy ishonchsizlik davlatni beqarorlashtirishga olib kelishi mumkin. Iqtisodiy tengsizlik sababli mamlakatlarda populistik harakatlar kuchayadi va siyosiy beqarorlik yuzaga keladi.

Iqtisodiy Tengsizlikni kamaytirish uchun quyidagi yechimlarni taklif etaman:

Ta’lim va Malaka Oshirish: Iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishning eng muhim omili ta’lim tizimining rivojlanishi va teng imkoniyatlarni yaratishdir. Barcha qatlamlar uchun sifatli ta’lim imkoniyatlari yaratish, yuqori malakali ishchilarni tayyorlash va yangi texnologiyalarga moslashish uchun ta’lim dasturlarini kengaytirish zarur. Ta’limdagi farqlarni kamaytirish orqali iqtisodiy tengsizlikni bartaraf etish mumkin.

Soliq Tizimini Isloh Qilish: Soliq tizimining progressiv bo‘lishi yuqori daromadli qatlamlardan ko‘proq mablag‘ yig‘ish imkonini beradi. Bu mablag‘lar past daromadli guruhlariga yordam berish uchun ishlatilishi mumkin. Soliq tizimini isloh qilish, boylar va kambag‘allar o‘rtasidagi farqni kamaytirishga yordam beradi.

Sog‘liqni Saqlash va Ijtimoiy himoyani kuchaytirish: Aholining kambag‘al qatlamlari uchun sifatli sog‘liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlarni taqdim etish iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishning muhim vositasidir. Kambag‘allar uchun ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirish va davlat tomonidan taqdim etiladigan xizmatlarning sifatini yaxshilash kerak.

Texnologik Rivojlanishni Boshqarish: Texnologik rivojlanishni boshqarish, raqamli inqilobdan foydalangan holda, yangi ish o‘rinlarini yaratish va barcha qatlamlar uchun ta’lim va qayta tayyorlash dasturlarini amalga oshirish zarur. Bu barcha ishchilarni texnologik o‘zgarishlarga tayyorlashga yordam beradi.

Ijtimoiy Kapitalni Rivojlantirish: Jamiyatdagi ijtimoiy kapitalni rivojlantirish, davlat va xususiy sektor o‘rtasida samarali hamkorlikni tashkil etish orqali iqtisodiy

tengsizlikni kamaytirish mumkin. Ijtimoiy hamkorlik va birdamlikni kuchaytirish, o'z navbatida, jamiyatdagi barqarorlikni ta'minlaydi.

Хулоса

Iqtisodiy tengsizlik global miqyosda jiddiy iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni keltirib chiqaradi. U ijtimoiy barqarorlik, iqtisodiy o'sish va siyosiy tizimlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu muammoni hal qilish uchun davlatlar ta'lim tizimini yaxshilash, soliqlarni adolatli taqsimlash, sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoyani mustahkamlash kabi chora-tadbirlarni amalga oshirishi lozim. Iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish uzoq muddatli, murakkab jarayon bo'lsa-da, jamiyatni yanada adolatli va barqaror qilish uchun zarurdi

Bundan tashqari, global miqyosda texnologik rivojlanish va iqtisodiy integratsiya jarayonlari ham iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish imkoniyatlarini yaratishi mumkin. Raqamli inqilob va xalqaro iqtisodiy hamkorlik orqali yangi ish o'rinlari yaratilishi, mehnat bozorining modernizatsiyasi va yangi texnologiyalarga moslashish natijasida iqtisodiy tengsizlikning salbiy oqibatlarini engish mumkin.

Yuqoridagi barcha choralar davlatlar va jamiyatlar tomonidan samarali amalga oshirilsa, iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish, jamiyatni yanada adolatli qilish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish mumkin bo'ladi. Uzoq muddatda, iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish nafaqat jamiyatdagi adolatni ta'minlashga, balki barqaror iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy farovonlikka ham xizmat qiladi. Shuning uchun, iqtisodiy tengsizlikni bartaraf etish har bir davlat va jamiyat uchun ustuvor vazifaga aylanishi kerak..

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Atkinson, A. B. (2015). *Inequality: What Can Be Done?* Harvard University Press.
2. Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Belknap Press.

3. Stiglitz, J. E. (2012). *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*. W.W. Norton & Company.
4. OECD. (2020). *Income Inequality and Poverty*. OECD Publishing. (OECD mamlakatlari bo'yicha iqtisodiy tengsizlik statistikasi).
5. United Nations Development Programme (UNDP). (2021). *Human Development Report: Inequalities in Human Development*. York: UNDP.
6. Milanovic, B. (2016). *Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization*. Harvard University Press.
7. World Bank. (2022). *World Development Report: Inequality and Shared Prosperity*. Washington, DC: World Bank.
8. Kuznets, S. (1955). Economic growth and income inequality. *American Economic Review*, 45(1), 1–28.
9. Autor, D. (2019). *Work of the Future Report: Automation, Work & Inequality*. MIT Press.
10. Saez, E. & Zucman, G. (2019). *The Triumph of Injustice: How the Rich Dodge Taxes and How to Make Them Pay*. W.W. Norton.
11. International Labour Organization (ILO). (2020). *Global Wage Report: Wages and Inequality Trends*. Geneva: ILO.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF–4947-son Farmoni. *Harakatlar strategiyasi*.
13. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2023). *Aholi daromadlari va ijtimoiy ko'rsatkichlar to'plami*.
14. O. Xolmatov, A. Jo'rayev. (2021). *Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va tengsizlik masalalari*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
15. Ravallion, M. (2018). *Poverty and Inequality: A Critical Review*. World Bank Policy Research Paper.